

BOTTLIKNÉ KÁRÁSZ ARANKA

A Vincés nővérek története

Magyarországon a Vincés nővéreknek két társulata működött, és jelenleg is működik. A népesebb ág hivatalos neve: Páli Szent Vince Szeretet Leányainak Társulata – központjuk Budapesten, a Ménesi út 27-ben van. A másik ág a Páli Szent Vincéről Nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek – központjuk Esztergomban, a Pázmány Péter út 18. alatt található.

Történetükhöz szent Vince életét és munkásságát is meg kell ismernünk, neki köszönhető a női szerzet életre hívása. Szent Vince eredeti neve Vincent de Paul, ami azt jelenti, hogy a Paul (patak) menti Vince. Sokgyermekes családban született 1581-ben, szegény földműves szülőktől. Apja a ferencrendi atyák kollégiumába adta, ahonnan Toulouse-ba ment, hogy teológiai tanulmányokat folytasson. Az ehhez szükséges pénzt maga teremtetette elő, tanítással. Egy utazása alkalmával, hajójukat kalózkodók támadták meg, és Vincét is eladták Tuniszban rabszolgának. Harmadik gazdája egy hitehagyott pap volt, aki Vince hatására bűnbánatot tartott, és együtt tértek haza Franciaországba, miután Vincét felszabadította rabszolgaságából. Négyévi kétely és lelki válság után megnyugodott, amikor úgy döntött, hogy életét a szegények szolgálatának szenteli. Párizs közelében telepedett le egy faluban, ahol meghonosította a havonkénti gyónást, és házába fogadta a papi pályára készülöket, akiket ingyen tanított.

Ezt követően az egyik legelőkelőbb grófi családhoz hívták, ahol a szülők kívánsága szerint az egyik fiút papnak nevelte (később bíboros lett), a másikat katonai pályára szánták, hogy később gályaparancsnok, hadvezér legyen. Vince hatására, a grófnő alapítványt tett a Misszióspapok Társulatának létrehozására. Ezután hozta létre az első szeretetegyesele-

tet, amelynek tagjai olyan nők lehettek, akik férjük vagy a szülők engedélyével testi-lelki gondozásban részesítették a szegényeket. Sorra alapították a női szeretetegyesületeket, majd a gróf támogatásával a férfi szeretetegyesületeket. Elérte azt is, hogy a gályarabokkal emberségesebben bánjanak. Elkezdte a hívők és a papság megreformálását. Létrehozta a lazarista papok anyaházát: a Saint Lazare kolostor perjeleként a papokat lelkigyakorlatokban részesítette, a prédikálást egyszerűbbé, érthetőbbé tette.

A harmincéves háború (1618–1648) a polgári lakosságot nyomorba döntötte. Ennek enyhítésére hozta létre a főúri hölgyek Szeretet Egyesületét. A vidéki egyesületek szervezésében és alapításában nagy szerepet bízott de Marillac Lujzára.

Szinte észrevétlenül alakult ki vezetésével az Irgalmasnővérek Társulata. Anyaházuk a Párizs közelében levő, La Chapellben volt. A főúri hölgyek adományaiból az irgalmasnővérek segítségével naponta több ezer adag ételt osztottak ki, adományokat gyűjtöttek a szegényeknek ruhákból, bútorokból. Létrehozták a lelencgyermek intézményét, mert a nyomor miatt évente, csak Párizsban több ezer gyermeket hagytak sorsára a nyomorgó szülők. Gyakori volt a kannibalizmus is. Királyi rendelettel megtiltották a koldulást, szegényházakat hoztak létre, ahol ingyenes ellátást kapott kezdetben 5000 ember. Mivel a háború következtében az iskolák tönkrementek, a falvakba két-két nővért küldött, hogy oktassák ingyen a szegény gyerekeket, és ápolják a rászorulókat.

Vince tisztelendő elérte, hogy a gazdagok életük értelmének tartsák legalább egy karitatív intézmény létrehozását, és fenntartását. Ez volt a karitás százada. Az elgondolása alapján létrejött intézmények ma is betöltik hivatásukat, és eredményesen működnek minden kontinensen.

Vince tisztelendő 1660-ban hunyt el, szentté 1737-ben avatta XII. Kelemen pápa. Testét a lazaristák, szívét a Szeretet Leányai őrzik Párizsban. Konferenciáinak szövegét lejegyezték és megőrizték.

Vince tisztelendő a legnagyobb segítséget de Marillac „Lujzától” kapta. Neve eredetileg de Marillac Louise, akinek a neve Magyarországon, a kor divatja szerint ebben a magyaros formában honosodott meg. Előkelő francia családban született, 1591-ben. Édesanyját korán elvesztette, apja gondosan neveltette egy előkelő intézetben (domonkosrendi kolostor), majd Lujza a kapucinus apácákhoz kérte magát.

Rokoni sürgetésre ment férjhez, a királynő titkárához. Hamarosan kisia született, mintaszerű családi életet éltek. Szabad idejében sokat imádkozott, vezekelt, és gondozta a szegényeket. 12 évi házasság után megözvegyült, és a fent említett Vince tisztelendő lett lelki vezetője. Együtt alapították meg a Szeretet Egyesületet. Ezután nemcsak Párizsban, hanem vidéken is folytatta a szervezőmunkát.

Párizs érseke 1646-ban hagyta jóvá működésüket – elöljárójuknak Marillac Lujzát, igazgatójuknak Vince tisztelendőt jelölte meg. 1655-ben ezt megerősítette, és a missziós papok vezetése alá helyezte a társulatot.

Lujza 1634. március 25-én tett szent fogadalmat. Ez lett később az irgalmasnővérek fogadalmi napja. Példájával elérte, hogy Párizs főúri hölgyei is a Szeretet Egyesület tagjaival együtt munkálkodjanak. Párizs plébániáin a köznemes- és polgárasszonyok is vállalták az áldozatkész munkát, amely kiterjedt a börtönlátogatásra is, ahol az elítélteknek vigaszt nyújtottak. Lelkigyakorlatokkal segítettek az alázatosság, engedelmesség, áldozathozás kialakításában

A Vincés nővérek társulata volt az első olyan egyházi társulat, amelynek tagjai nem örökös fogadalmat tettek; ugyanis fogadalmuk csak egy évre szólt, amelyet évente megújíthattak. Az ilyen társulatokat azóta is kongregációnak nevezik. Akkoriban a szerzetesek és a szerzetesnők a világtól elzárultan, kolostorokban éltek. Vince tisztelendő kifejezett óhaja volt, hogy az irgalmasnővérek ne így éljenek: *„Az irgalmasnővéreknek a betegek háza lesz a kolostoruk. Cellájuk valamely bérelt szoba, kápolnájuk a plébánia temploma, keresztfolyosójuk a város utcái, clausurájuk az engedelmesség, rácsuk az istenfélelem, fátyoluk a szent szerénység.”*

Harminc év kitaró munkájával elérték, hogy ápoló és tanító rendek jöjjenek létre. Az első nővéreket maga Lujza nevelte, és az alapszabályokat is kidolgozta.

1660 márciusában hunyt el, fél évvel korábban, mint Vince tisztelendő. 1920-ban boldoggá, majd 1934-ben szentté avatták.

Az Osztrák–Magyar Monarchiában több Vincés rendház működött a XIX. században. IX. Pius pápa 1856-ban engedélyezte nálunk önálló magyar Vincés tartomány létrehozását. A rendházak központjai Pozsony, Eger, Szepesváralja, Temesvár, Pápa, Kismarton, Nagyvárád és (1873 után) Budapest városokban voltak.

Hám János szatmári püspök magyar jelentkezőket küldött a Bécs melletti Gumbendorfbba, hogy ismerkedjenek meg az irgalmasnővérek szabályaival, tevékenységével, majd visszahívta őket Szatmárnémetibe, néhány osztrák társukkal együtt, 1842-ben. Ők új néven (Szatmári Irgalmas Nővérek), új öltözetben, de az alapelvek megtartásával folytattak betegápolást, tanítást. Hamarosan szerzetesházakat hoztak létre a Dunántúlon, Erdélyben. A századfordulón már több mint ötszáz fiókházuk működött. Árvaházakat, menhelyeket, iskolákat tartottak fenn, szociális- és missziós tevékenységet is folytattak.

Trianon után Szatmárnémeti Romániához került, a kongregáció központi ház nélkül maradt. Ezért 1923-ban Esztergomot jelölték ki a Vikariátus (egyházi helynök hivatala) székhelyéül, ahol noviciátust állítottak fel. (Az újonnan belépő női szerzetesjelöltek, azaz novíciák, itt töltik kötelező előkészítő idejüket, szigorú rendben, mielőtt fogadalmat tennének.) Önálló tartományi székhelynek csak 1937-től számít.

Az irgalmasnővérek másik, népesebb ága Grazból, gróf Széchenyi Franciska hívására érkezett 1852-ben Pinkafőre. A pesti Terézvárosban kezdték meg működésüket.

A Ranolder János veszprémi püspök által alapított tanintézetekben is e kongregáció nővérei tevékenykedtek (Kaposvár, Pápa, Keszthely, Tapolca, Budapest) Csak a veszprémi Ranolder Intézetben tanítottak angolkisasszonyok. Rendkívül széleskörű és eredményes volt munkásságuk a magyar oktatás több szintjén (óvoda, elemi és polgári iskola, óvónő- és tanítónőképző), a betegápolásban, árvaházak és szegényházak fenntartásában, a börtönök rabjainak tanításában és lelki gondozásában, a fogyatékkal élők intézeti ápolásában, nevelésében – sokan távoli országokba is mentek, missziós munkát végezni.

A Nagyboldogasszony út 27-ben (ma Ménesi út), volt a Vincés nővérek Központi Háza, ahol lengyel menekült lányokat, később zsidó gyerekeket láttak el, az egyre szűkösebb körülmények között. Az épületük is többször bombatámadást szenvedett, ezeknek voltak nővér áldozatai. 1944 októberében bátran szembeszálltak a nyilas igazgatókkal és sikerült megmenteni a gyerekek életét.

A háború alatt a kedvesnővérek áldozatos munkát végeztek; a legtöbb intézetük szükségkórházként működött, ezekben a sebesülteket ápolták, vigaszt nyújtottak a szenvedőknek. (A Vincés nővérek fogadalomtételük

előtt, ápolási gyakorlatot is szereztek, ezért tevékenykedhettek a kórházakban.) Nem egyszer éheztek, hogy a sebesülteknek több étel jutjon. A beszerzés nehéz és veszélyes munkáját is magukra vállalták.

A Vincés nővérek vezette tanintézetek műsorokat adtak a szabadságot katonáknak, a fronton harcolóknak érmelegítőket kötöttek. A kórházakban szenvedő betegeknek szeretetsomagokat vittek, amelyeket karácsonykor kis műsor keretében adtak át.

Beresztóczy Miklós írja az Egyházunk és iskoláink című kötete 25. oldalán: *„Ebben a bizonytalan és nehéz helyzetben, a háború és az azt követő idők pusztításaitól sújtva kezdték meg iskoláink a 3–4 hónapos 1945–46-os tanévet. Igen sok épület még kórháznak, kaszárnyának lefoglalva, s így a növendékek magánházaiknál gyűltek össze. A kiűritettek közül legtöbb bombasérült, felrobbantott, legjobb esetben ablak és ajtó helyett, tátongó lyukakkal. Belső berendezés, könyvtárak, szertárak széthurcolva, padlók, katedrák, táblák feltűzelve. De valami csodálatos erővel mégis megkezdődött a munka, folytatódott a tanítás és nevelés egyházi iskoláinkban.”*

A közellátás rendkívül rossz volt, ezért a fővárosi intézetek a vidéki növendékeiktől nem pénzt, hanem élelmiszert és tüzelőanyagot kértek.

A nővérek 1945 nyarán is folytatták karitatív tevékenységüket; hetente mentek ki a pályaudvarokra, hogy fogadják a fogságból hazatérőket.

Az 1945–46-os tanévet általában szeptember 10-én el tudták kezdeni. A tanév során a szokásos egyházi ünnepeket megtartották. Sokat segített az iskoláskorúak étellemezésén a Dán Vöröskeresztes Szervezet.

1946-ban Rajk László belügyminiszter feloszlatta az összes ifjúsági és felnőtt vallásos és polgári egyesületet, néhány kivételtől eltekintve. Ilyen volt a Mária Kongregáció.

Az 1947-es év a Boldogasszony éve volt. Ebben az évben, országszerte megünnepelték a Mária Társulat világszervezet százéves fennállását. A hagyományoknak megfelelően, 1947 karácsonya előtt, több intézetben jótékony karácsonyi vásárt rendeztek, a befolyt pénzből szegény, elhagyott, beteg, idős embereknek csomagokat készítettek, amelyeket műsoros esten adtak át.

1948. március 15. a forradalom és szabadságharc centenáriumi ünnepe, amelyet országszerte, tartalmasan, szépen ünnepeltek. Az államosítások is 1948-ban kezdődtek. A tanító rendek földvagyona

203 756 katasztrális hold volt, ebből mindössze 600 holdat hagytak meg. Ebből kellett volna fenntartani az egyházi iskolákat és intézeteket.

Az egyházi iskolák államosításának napja 1948. június 16. volt. Előtte Mindszenty József bíboros érsek körlevelet küldött a katolikus egyház papjainak, hogy mondjanak közös, könyörgő szentmisét, és harangozzanak az egyházi iskolák államosítása napján! A katolikus püspöki kari konferencia határozata értelmében, pap, szerzetes vagy szerzetes nővér nem vállalhatott állást az államosításra kerülő iskolákban.

1948 szeptemberében Ortutay Gyula miniszter iskolai úttörőcsapatok szervezését rendeli el. Az addig működő öntevékenységi köröket be kellett szüntetni (önképző- és sportkör, Ifjúsági Vöröskereszt, Diákkaptár stb.), vagyonukat leltárral átadni a hasonló tevékenységű úttörőcsapatoknak.

Az 1948–49. tanévben, még működhettek hitoktatók (délután, heti két órában) a tanintézetekben, megcsorbított jogokkal.

1950. június 7-én és 9-én éjjel, a Belügyminisztérium IV. főosztályának 11/1950 bizalmas rendelkezése szerint „közrendészeti és közbiztonsági okok” miatt, a jugoszláv határsáv és Szentgotthárd térségében elkezdtek a papok, szerzetesek és szerzetesnők internálását. Három nagyobb „hullámban” történt az internálás. A második transzport Budapest és Székesfehérvár térségéből került ki. 1950 augusztusáig tartottak az internálások. A Vincés nővérek nagy részét az egri érsekségre és Zirc-re internálták. Egerben földre szórt szalmán aludtak, az éhezéstől a környékbeliek mentették meg őket. Augusztusban elengedték a nővéreket, a rend öltözetét, a szent-ruhát nem viselhették, és civil életüket is csak bizonyos korlátok között élhették. A szerencsésebbek plébániákon tudtak elhelyezkedni, ahol hivatalos ügyeket intéztek illetve kántorizáltak. Akik nem tudtak családjukhoz visszamenni, azok képzettségüknek megfelelően próbáltak elhelyezkedni: családoknál nevelőként, betegápolóként. Korlátozott számban kórházakban is alkalmazták betegápoló nővérként a kedvesnővéreket. Voltak, akik óvónői, tanítónői, tanári állásokat vállaltak, vagy a megmaradt árvaházakban, idősek otthonaiban helyezkedtek el állami alkalmazottként (ápolónővér, csecsemőgondozó, nevelő stb.). Ezekben a közalkalmazotti állásokban hűségesküt kellett tenni. 1950 szeptemberére az Elnöki Tanács törvényerejű rendelettel vonta meg a szerzetesrendek működési engedélyét. A szerzetesházakat december 5-ig „*Ki kell üríteni!*”

Ez a rendelet 23 férfi és 40 női szerzetesrendet érintett (2582 illetve 8956 taggal), 635 rendházban. Négy szerzetesrend 2–2 iskolát továbbra is működtethetett – a bencések (Pannonhalma, Győr), a piaristák (Kecskemét, Budapest), a ferencesek (Esztergom, Szentendre), a szegény iskolanővérek (Budapest, Debrecen).

A szerzetesrendek történetében ez a tragikus esemény általában „szétszórás” címszó alatt szerepel. A Páli szent Vince Szeretet Leányai Társulat 91 intézménnyel rendelkezett, amelyben 1470 kedvesnővér tevékenykedett. A Páli Szent Vincéről Nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek 70 intézetében 560 nővér volt.

1951-ben megalakult a Szolidaritás Háziipari Szövetkezet, amelynek fiókiintézetében nagyon sok állásnélküli volt szerzetes és szerzetesnő tudott bedolgozó munkát végezni. Rendkívül alacsony volt a keresetük, de vállalták. Ez később hozzájárult ahhoz, hogy nyugdíjalapot szerezzenek.

Az állam néhány szeretetotthont meghagyott az idős, beteg nővérek, szerzetesek és papok számára, amelyek az állam tulajdonába kerültek, de a fenntartást az egyház végezte. Ezek előzőleg egyházi tulajdonúak voltak. Közülük ismertebb Bakonybél, Hejce, Verőcemaaros, Sárvár, Zirc, Csákvár, Jászberény, Pécs, Vác, Püspökszentlászló volt.

A Vincés nővérek Ménesi úti volt Központi Házát 1991-ben azzal a feltétellel adták vissza, ha befogadnak valamilyen intézetet. Előzőleg a Kertészeti Egyetem használatában volt. 1992-ben az épülő Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karát fogadták be, miközben megkezdődött a földszinten a visszatérő nővérek számára a nővérszobák kialakítása. Az első visszatérő nővérek, szinte erejükön felül dolgoztak szeretett anyaházuk visszaállításáért. Az idős nővérek ekkor még a már említett otthonokban éltek.

1994-ben a Pázmány Péter Egyetem Bölcsészettudományi Kara Piliscsabára költözött, és megkezdődhetett az épület teljes átvétele a Vincés nővérek számára. Körülbelül 150 nővér tért vissza a Központi Házukba. Egyesek szociális otthonokból érkeztek, mások kis lakásuk eladása után, a rendnek átadva vagyონukat.

Voltak, akik hitoktatást vállaltak óvodákban, iskolákban, mások ápolták idős beteg társaikat.

A Vincés rend ma is tart fenn intézményeket. Tapolcán a Szent Erzsébet Óvodát, Pécelen a Szent Erzsébet Általános Iskolát, Recsken a Mária Oltalma Nevelő Otthont, Törökszentmiklóson Öregek Napközi Otthonát, Egerben az Irgalmas Nővérek Rendházát és a Szent Vince Kórházat. A Szatmári Irgalmas Nővérek is visszakapták központjukat Esztergomban, és országszerte több intézetet tartanak fenn (Szociális otthont Piliscsabán, Esztergomban; Kapuváron Páli Szent Vince Katolikus Általános Iskolát, Esztergomban Árpád-házi Szent Erzsébet Középiskola, Óvoda, és Általános Iskolát stb.).

A Trianon előtti Magyarországon számos intézetük volt, többek közt Gyulafehérvárott, Szatmárban, Rózsaságyán (Szlovákia, jelenleg tartományi székhely) stb. Ezekben a rendszerváltás után az utódállamok visszaadták az elkobzott épületek egy részét. Így ma már újra tevékenykednek az irgalmasnővérek Szlovákiában, Romániában, Ukrajnában.

A volt szocialista országokban is újra feléledt a szerzetesi tevékenység (Lengyelországban nem is szüntették meg a szerzetesrendeket), köztük a Vincés nővérek tevékenysége, akik misszióba is mennek, mint régen.

Világviszonylatban ma is működik a Vincés Nővérek Társulata; a hagyományoknak megfelelően tanítanak, ápolnak, gyámolítják a szegényeket. Például Vietnamban a háború befejezése után több női és férfi szerzetesrend látott missziós munkához. Köztük a legnépesebb a Vincés Nővérek Társulata, akik az AIDS-betegek ápolását végzik.

A Vincés nővérek központja továbbra is Párizsban van. A Ménesi úti Központi Ház jelenlegi főnöknőjét, Rufina nővért a francia Anyaházból küldték. A Szatmári Irgalmas Nővérek Társulata 2007-ben Magyar Örökség díjban részesült.

Felhasznált források és irodalom

Budapest Főváros Levéltára, Páli Szent Vince szeretleányai Szent Lujza Intézet iskolairatai 1947–51. 234/1948.

Balogh Margit–Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1799–1992. Bp. 1993.

Beresztóczy Miklós: Egyházunk és iskoláink. Bp. 1946.

Bottlikné Kárász Aranka: Szürke Nénék Intézete Az óbudai Szentlélek téri nevelő- és tanintézet története. Bp. 1998.

- Gecse Gusztáv*: A szeretesség története. Bp. 1995.
- Gergely Jenő–Kardos József–Rottler Ferenc*: Az egyházak Magyarországon. Bp. 1997.
- Dr. Kárpáti Pál*: Szent Vince a szeretet apostola. Bp. 1933.
- Magyar Kurír, 2007. október 1.
- Puskely Mária*: Szerzetesek. Bp. 1990.
- Dr. Szántó Konrád*: A katolikus egyház története II. Bp.1985.
- Szatmári Magyar Hírlap, 2007. október 31.
- Szatmári Római Katolikus Egyházmegye Honlapja –
www.szatmariegyhazmegye.ro
- Dr. Török Mihály*: Szent Lujza. Bp. 1941.
- Dr. Turányi László*: Nagy Katolikus Almanach II. 1945–1985. Bp. 1988.